

Den økonomiske utviklingen i 2000, forventninger for 2001. Betydning for nærings- og samfunnsliv

Foredrag av sentralbanksjef Svein Gjedrem. Næringsforeningen i Trondheim, 31. august 2000

En av de største utfordringene for norsk økonomi i dag er den høye etterspørselen etter arbeidskraft i forhold til tilgangen. Samtidig vil etterspørselen etter arbeidskraft innen helse- og utdanningstjenester øke i årene fremover. Det blir dermed mindre ledig arbeidskraft til industri og næringsliv. Det stramme arbeidsmarkedet, den sterke utlånsveksten og en tidvis nokså svak krone har bidratt til at rentenivået i Norge er høyere enn i mange andre land vi ofte sammenlikner oss med. Det har samtidig vært en svak vekst i arbeidsproduktiviteten i Fastlands-Norge de seneste årene.

Den økonomiske utviklingen

Norsk økonomi har en lang oppgangsperiode bak seg. Siden 1993 har vi hatt god økonomisk vekst, bare avbrutt av en liten pause i veksten fra sommeren 1998 til sommeren 1999. Selv om 1990-årene startet med høy arbeidsledighet i Norge og krise i finansnæringen, kan vi si at 1990-tallet var et gyllent tiår. Fra 1993 var det sterk vekst i produksjon og sysselsetting, og arbeidsledigheten falt fra om lag 6 prosent til noe over 3 prosent i 1999. Høy økonomisk vekst har gått sammen med lav og stabil inflasjon.

Norges Banks anslag fra juni viste at dersom den økonomiske politikken ikke ble strammet til, ville konsumprisveksten i år bli 3 prosent og rundt 2 1/2 prosent de to kommende årene. Det er i overkant av hva vi kan regne med er forenlig med stabilitet i valutakursen målt mot euro. Den europeiske sentralbanken har satt som mål å holde prisstigningen i euroområdet lav og den vil trolig lykkes med det.

Økonomien er nå i en periode med noe lavere vekst enn vi erfarte fra 1994 til første halvår 1998, men høyere enn i andre halvår 1998 og 1999. Norges Bank venter at bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge vil øke med 13/4 prosent i år. De neste to årene venter vi at veksten blir 11/2 prosent, som fortsatt er under gjennomsnittet det siste tiåret. Risikoen for et markert tilbakeslag de neste to årene er liten, men har tiltatt som følge av at veksten i næringslivets kostnader nå er sterkere enn tidligere antatt. Risikoen for sterkere pris- og kostnadsvekst har også økt.

Situasjonen i norsk økonomi er i dag preget av den sterke veksten på 90-tallet. Antall ledige stillinger er firedoblet siden inngangen til 1990-tallet. I dag er det over 20 000 ledige stillinger i Norge. Det har aldri vært flere.

Yrkesdeltakingen er rekordhøy og arbeidsmarkedet er blitt meget stramt. Tre-fjerdedeler av befolkningen mellom 16 og 74 år er i arbeidsstyrken. Det er bare Island som har høyere

yrkesdeltaking enn Norge. Den høye yrkesfrekvensen gjør at det trolig er begrenset hvor mange flere vi kan trekke inn i arbeidsstyrken. Kanskje vil flere unge velge arbeid fremfor utdanning dersom presset i arbeidsmarkedet holder seg. De siste årene har etterspørselen etter arbeidskraft blant annet vært dekket av arbeidskraft fra utlandet. Bedre utsikter til økonomisk vekst i våre naboland, for eksempel Sverige og Finland, kan bidra til at denne kilden tørker inn, selv om lønnsnivået er høyt i Norge for mange grupper.

Tiltak som kontantstøtte til småbarnsforeldre og avtalefestet pensjonsordning har bidratt til økt velferd. Men tiltakene medfører samtidig at flere velger å trekke seg ut av arbeidsstyrken. I en artikkel fra Statistisk sentralbyrå anslås det at kontantstøtten isolert sett har redusert arbeidsstyrken med 3 500 til 4 500 årsverk. Undersøkelsen ble gjennomført kun få måneder etter at reformen ble fullt utbygd. Det kan tenkes at den faktiske effekten vil bli større etter hvert som reformen har fått virket.

Antall personer med avtalefestet pensjonsordning har økt markert siden ordningen ble innført i 1989. I løpet av 1999 valgte 10 000 personer å gå av med tidligpensjon, og ved utgangen av fjoråret var det vel 25 000 personer på denne ordningen. Hittil i år har tilgangen til AFP-ordningen i privat sektor økt med 16 prosent fra samme periode i fjor. Dette er en trend som trolig vil forsterkes i årene fremover, delvis som følge av at det blir flere i den aktuelle aldersgruppen (62-66 år).

En kraftig økning i antall uførepensjonister de siste årene har også bidratt til å redusere arbeidsstyrken. Om lag 10 prosent av befolkningen mellom 18 og 67 år var i fjor uførepensjonert. I løpet av fjoråret ble det netto 12 000 nye uføretrygdede. AFP-ordningen har derfor ikke på en synlig måte redusert uførepensjonsordningen, slik det var ventet. Sykefraværet har også vist en sterk oppgang siden 1995, etter at det fra 1989 til 1994 var nedgang hvert år. Antall sykepengedager økte med 5 prosent per sysselsatt fra 1998 til 1999.

I tillegg er det vedtatt å utvide ferien for de fleste yrkesgruppene med til sammen fire dager over de neste to årene. Fire ekstra feriedager reduserer isolert sett den gjennomsnittlige arbeidstiden med i underkant av 2 prosent per år. Deler av dette vil imidlertid motsvares av mer overtidsjobbing og flere arbeidsdager for deltidsansatte, slik at nettoeffekten blir mindre. Norges Bank har anslått at vekstpotensialet for fastlandsøkonomien reduseres med om lag 1/4 prosentpoeng begge de to neste årene som følge av dette.

Dersom disse tendensene ikke motsvares av økt sysselsetting for eksempel blant unge, vil veksten i arbeidsstyrken komme til å bli lavere i årene fremover. Det vil bidra til et strammere arbeidsmarked. Det blir en desto større utfordring å holde pris- og kostnadsveksten nede.

Det er tegn til geografiske og næringsmessige ubalanser i arbeidsmarkedet. Det er sterk vekst i sysselsettingen i store deler av privat og offentlig tjenesteyting, mens sysselsettingen i industrien går ned, særlig i verkstedindustrien, som i stor grad er lokalisert langs kysten.

Jeg vil likevel ikke tegne et for mørkt bilde for industrien og næringslivet. Det er lyspunkter og optimisme i mange bransjer. Store deler av næringslivet nyter godt av en kraftig internasjonal høykonjunktur. Utviklingen hittil i år har vært positiv for store deler av tradisjonell eksportrettet virksomhet. Mange næringer rapporterer om høy

kapasitetsutnyttelse og høy eksport. Fiskeoppdrettsnæringen og aluminiumsindustrien er eksempler på bransjer som for tiden går godt.

Denne figuren viser fylkesfordelte tall for registrerte ledige. Det er særlig i Agderfylkene og på Vestlandet at ledigheten har økt det siste året. Ledigheten har vært mer stabil i innlandet og i de store byområdene der privat og offentlig tjenesteyting har større betydning.

Avskallingen i sysselsettingen i industrien skyldes i stor grad lavere investeringsaktivitet i Nordsjøen. Dessuten er industriens konkurranseevne og lønnsomheten i eksportbedriftene svekket. Lønnskostnadene i Norge vokser vesentlig sterkere enn hos våre handelspartnere. For perioden 1997 - 2001 kan vi vente at lønnsnivået vil øke 10 prosentenheter mer i Norge enn i et gjennomsnitt av andre land. Gjennom siste del av 1990-tallet ble imidlertid konkurranseevnen isolert sett bedret av svekkelsen av kronekursen. Næringslivet er også de siste månedene blitt hjulpet av en relativt svak krone, særlig målt mot amerikanske dollar og britiske pund. Det letter konkurransesituasjonen noe på kort sikt. Men svekkelsen av krona har gått hånd i hånd med høyere pris- og kostnadsvekst enn i utlandet. Før eller senere vil nok økte kostnader målt i kroner som ikke har sitt motstykke i økt produktivitet slå ut i en svekket kostnadsmessig konkurranseevne. Kostnadsstigningen i Norge og lav inntjening i vesentlige deler av næringslivet kan gi en raskere avskalling av bedrifter og arbeidsplasser. Det vil kunne få betydning for utsiktene for kostnads- og prisutviklingen, for valutakursen og for renten fremover.

De økonomiske utsiktene for verdensøkonomien og for våre handelspartnere er stadig blitt oppjustert i de tre-fire siste økonomiske rapportene som Norges Bank har lagt fram - de vi kaller inflasjonsrapportene. Veksten i USA har holdt seg høy lenge, og veksten vil ventelig fortsette en stund til. Situasjonen blant eurolandene og Japan er også bedret. Sverige er inne i en periode med kraftig vekst drevet av eksport, privat konsum og investeringer. Den sterkere veksten i andre land betyr høyere etterspørsel etter norske varer og tjenester. Sterk vekst i utlandet vil være en drivkraft for norsk økonomi i år og neste år.

Pengepolitikken

Målet for pengepolitikken er stabilitet i kronekursen mot europeiske valutaer, siden 1. januar 1999 definert som euro. Mandatet gir rom for skjønn i utøvelsen av pengepolitikken. I skjønnsutøvelsen legger Norges Bank vekt på de grunnleggende forutsetningene for stabilitet i kronekursen: For å oppnå kursstabilitet mot euro, må virkemidlene i pengepolitikken rettes inn slik at pris- og kostnadsveksten kommer ned mot den stigningen Den europeiske sentralbanken (ESB) sikter mot. Samtidig må Norges Bank unngå at pengepolitikken i seg selv ikke bidrar til nedgangstid med deflasjon, fordi det kan svekke tilliten til kronen. Det er derfor ikke konflikt mellom å rette virkemidlene i pengepolitikken mot lav og stabil inflasjon og målet om stabilitet i kronekursen.

Norges Bank har økt styringsrentene tre ganger med til sammen 1,25 prosentpoeng siden april i år. Den viktigste styringsrenten - bankenes innskuddsrente i Norges Bank - er etter dette 6,75 prosent. Med dette har vi tatt vesentlige skritt i den rentetilpasning som er riktig på bakgrunn av de analysene vi la fram i vår inflasjonsrapport i juni i år. Fortsatt er det likevel sannsynlighetsovervekt for at den neste endring i renten vil være en økning. Det er

kombinasjonen av høyere renter i utlandet, svakere krone overfor enkelte valutaer og utsikter til en særnorsk pris- og kostnadsstigning over en lengre periode som har ført til at Norges Bank har økt sine renter.

Oppgangen internasjonalt har også ført med seg utsikter til høyere inflasjonspress i utlandet. Siden i fjor sommer har Federal Reserve i USA har økt styringsrenten med 1,75 prosent til 6,5 prosent. Mange andre sentralbanker har også satt opp sine styringsrenter det siste året. Renteøkningene gjenspeiler at den økonomiske veksten i landene tar seg opp. Utviklingen har også betydning for rentesettingen i Norge. Blant annet kan høyere rente og avkastning i andre land gjøre det mer attraktivt for næringslivet og finansaktører å plassere midler ute. Det vil i så fall kunne svekke kronen.

Renteøkningene fra Norges Bank i vår må dessuten ses på bakgrunn av valutakursutviklingen. Den norske kronen har vært svak over en lengre periode. Gjennom det siste året hadde den svekket seg med 3 1/2 prosent overfor et gjennomsnitt av andre valutaer. Svekkelsen kommer til uttrykk i hva vi betaler for den amerikanske dollaren. For ett år siden kostet en dollar 7.80. Nå betaler vi litt over 9 kroner for den. Utslagene i forhold til euroen har vært mindre. Det skyldes en svært svak euro for tiden. Vi må ta høyde for at euroen i framtida kan komme til å styrke seg. Svekkelsen av kronen bidrar til høyere priser på varer og tjenester som vi kjøper fra utlandet og medvirker til at prisstigningen blir høyere i Norge enn i andre land.

Utfordringer i den økonomiske politikken

Norge nyter nå godt av en høy oljepris som gir høye oljeinntekter og store overskudd på driftsbalansen overfor utlandet. En vesentlig del av disse inntektene plasseres i utlandet gjennom Statens petroleumsfond. Dermed skjerms norsk fastlandsøkonomi i betydelig grad fra virkningen av de store oljeinntektene. Dette er en viktig hensikt med oljefondet. Den forholdsvis svake kronen reflekterer derfor nå utviklingen i norsk fastlandsøkonomi.

Statsfinansene i Norge er med de høye oljeinntektene blitt styrket. Overskuddet på statsbudsjettet for inneværende år - før overføring til petroleumsfondet - er beregnet til over 120 milliarder kroner i revidert nasjonalbudsjett. Beløpet blir langt større dersom oljeprisen holder seg rundt det nivået vi har sett de siste månedene. Oljeinntektene gir stor finanspolitisk handlefrihet. Vi har mulighet til å dempe veksten i oppgangstider, og stimulere aktiviteten i nedgangstider. I andre land har tyngende statsgjeld ført til at finanspolitikken ikke lengre kan brukes særlig aktivt for stabiliseringsformål, i alle fall ikke i nedgangstider.

Oppbyggingen av fondet ivaretar hensynet til fordeling av oljeinntektene mellom generasjoner og bidrar til stabilitet i statens finanser på lang sikt. Jo større fondet blir, desto mindre avhengige av oljeinntektene vil vi bli i fremtiden.

Det som er mest iøynefallende ved statsfinansene er likevel, som figuren viser, det fjell av forpliktelser i form av pensjoner som staten skyver foran seg. Statens utgifter til folketrygdens alders- og uførepensjon er anslått å øke fra 8 prosent av BNP i 1998 til om lag 17 prosent av BNP i 2050.

Det offentlige forbruket har økt jevnt. På kort sikt kan finanspolitikken påvirke utviklingen i produksjonen og sysselsettingen. I et lengre perspektiv har utformingen av finanspolitikken, herunder skattesystemet, offentlige investeringer og utgifter til for eksempel forskning og utdanning, stor betydning for vekstpotensialet i økonomien. I tillegg vil den vekst i offentlig utgifter som myndighetene legger opp til, påvirke *fordelingen* av arbeidskraft og kapital mellom ulike sektorer i økonomien.

Med mindre det er ledige reserver av arbeidskraft eller kapital, vil økt ressursbruk i offentlig sektor legge beslag på produksjonsfaktorer som alternativt ville blitt benyttet i næringslivet.

Norge er blant de land som har høyest andel sysselsatte i offentlig sektor. Etterspørselen etter arbeidskraft i helse- og sosialsektoren vil øke betydelig fremover. Dette skyldes at befolkningen eldes. I tillegg vil en videreføring av dagens tilbud og gjennomføringen av en rekke vedtatte reformer i det kommunale tjenestetilbudet bidra til en kraftig økning i behovet for arbeidskraft innen kommunal sektor fremover.

En mulig løsning på dette kunne være å dempe veksten i den delen av næringslivet som ikke konkurrerer på verdensmarkedet. Det ville imidlertid kreve høyere skatter. Som Norges Bank ga uttrykk for i vårt budsjettbrev fra oktober i fjor har husholdningene i dag en sterk stilling i arbeidsmarkedet og de skjermede bedriftene en sterk stilling i produktmarkedet. En kan derfor frykte at eventuelle skatteøkninger i stor grad vil veltes over på bedriftene i form av økte lønnskostnader og høyere prismarginer og dermed høyere innenlandsk pris- og kostnadsvekst. Skattekonkurransen mellom land er også et moment.

En annen løsning ville være en sterk økning i produktiviteten fremover. Skulle produktiviteten i næringslivet vokse mer enn ventet, kan vi få en lavere prisvekst enn anslått. Skal vi få en balansert økonomisk utvikling, med lav prisvekst og høy sysselsetting, må en eventuell økning i etterspørsel og produksjon i stor grad motsvares av økt produktivitet.

Ny økonomi eller gamle sammenhenger?

Det har i den siste tiden vært stor interesse for den sterke utviklingen i amerikanske økonomi. Fra 1995 til 1999 var det en årlig vekst i produksjonen på over 4 prosent. I juli gikk USA inn i sin 105 måned på rad med vekst i industriproduksjonen. Det er rekord. Samtidig har produktivitetsveksten økt og inflasjonen har etter forholdene vært lav. Den økonomiske oppgangen i USA gjennom 1990 tallet har ført til påstander om at sammenhengene i økonomien er endret. Det vil si at det er en "ny økonomi".

Selv om ny økonomi ikke er noe entydig begrep, er det spesielt tre trekk som karakteriserer den nye økonomien.

For det første kan det se ut til at det har vært en økning i den underliggende produktivitetsveksten. Veksten i arbeidsproduktiviteten økte med om lag ett prosentpoeng fra første halvdel av 90-tallet til andre halvdel. Noen fremtredende amerikanske forskere mener at størstedelen (2/3) av denne akselerasjonen skyldes høye investeringer i informasjonsteknologi, og mer effektiv produksjon av datautstyr.

For det andre har de høye investeringene i informasjonsteknologi og stor tro på høy inntjening i IT-selskapene ført til sterk kursoppgang på aksjer i denne industrien. Mange av disse aksjene har imidlertid falt kraftig i verdi i den senere tid, da det har vist seg å være for høye og urealistiske forventninger til fremtidig inntjening i disse selskapene.

For det tredje mener mange at fleksibiliteten i arbeidsmarkedet økt. Dette gjør at en kan ha lavere arbeidsledighet uten at inflasjonen vokser.

Det spesielle ved oppgangen i USA på 90-tallet er altså at inflasjonen har holdt seg lav og at produktivitsveksten har økt. Oppgangen i produktivitsveksten har kommet i en fase av konjunktursykelen der erfaringene kunne tilsa at den avtok. Det er en nær sammenheng mellom disse to fenomenene. Økt produktivitsvekst innebærer at økonomien kan vokse uten at inflasjonen skyter fart.

I tillegg til disse forholdene i USA har det også over tid pågått en økt globalisering som trolig har ført til mer konkurranse. Rask teknologisk utvikling har bidratt til økt produktivitsvekst og et høyere vekstpotensial for økonomien.

De fleste som følger utviklingen i amerikansk økonomi er blitt overrasket over den positive utviklingen. Dette illustreres blant annet ved at de konsekvent har undervurdert BNP-veksten og overvurdert inflasjonen.

Hva med Norge?

Den økonomiske utviklingen hos oss på 1990-tallet har enkelte likhetstrekk med hva vi har sett i USA. Vi har hatt en lang vekstperiode uten at inflasjonen har skutt fart.

En vesentlig forklaring til den lave prisveksten har vært en svak utvikling i importprisene. Arbeidsmarkedet viste seg også å være fleksibelt tidlig på 1990-tallet.

En vesentlig forskjell mellom Norge og USA er imidlertid produktiviteten i fastlandsøkonomien. Utviklingen i etterkrigstiden, med en høyere produktivitsvekst i Norge enn i USA, kan ha snudd. Det er en tendens til at veksten i produktiviteten avtar i Norge. Både Norge og USA har vært gjennom en langvarig konjunkturoppgang på 1990-tallet. Normalt vil da produktivitsveksten være lav. Tegnene til økt vekst i USA kan derfor være et uttrykk for en ny utvikling. Det er imidlertid for tidlig til å trekke klare konklusjoner. Vi vet også at det kan være store feilkilder i tallene.

Selv om tall for produktiviteten erfaringsmessig er meget usikre, ser det ut til at veksten har vært lav de seneste årene. Det er lite som tyder på at vi har fått en ny økonomi i Norge.

Samtidig vet vi at det også i vårt land har vært omfattende investeringer i IT-utstyr. En rekke forhold burde ligge til rette for at den "nye økonomien" etter hvert vil kunne gjøre seg gjeldende også i Norge. Gjennom WTO, GATS og EØS-avtalen er forholdene lagt til rette for økt handel og konkurranse fra utlandet.

I Sverige og Finland har derimot produktivitetsveksten tiltatt i det siste. Det er betydelige forskjeller i næringsstruktur mellom Norge og de andre nordiske landene. Særlig Sverige og Finland har fått fram nye vekstbedrifter rettet mot et voksende internasjonalt marked.

Trondheim og Sør-Trøndelag sett utenfra

Tradisjonelt har næringslivet i Sør-Trøndelag og Trondheim vært basert på handel, og eksporthandelen har vært av stor betydning. Handelen var tradisjonelt bygd opp omkring fisk, trelast og kobber fra Røros. I tillegg kom produksjon av håndverksvarer, salg av importvarer og etter hvert industriproduksjon. Trondheim hadde et mer differensiert næringsliv enn noen annen by i Norge. Byens industri ble imidlertid nedbygd på 1970- og 1980-tallet, da mange tradisjonelle bedrifter ble kjøpt opp av bedrifter utenbys fra.

Ser vi på Sør-Trøndelag i dag er om lag 41 prosent av sysselsettingen innenfor offentlig og privat tjenesteyting. Primærnæringene utgjør 5 prosent. Varehandel, hotell og restaurant står for 16 prosent av den samlede sysselsettingen, mens industrien står for 13 prosent av sysselsettingen. På landsbasis er 16 prosent av sysselsettingen i industrien.

Industrien og næringsvirksomheten i Sør-Trøndelag er fortsatt forholdsvis differensiert. Fiskeoppdrett og fiskerirelatert industri og jordbruk står sentralt. I tillegg er det store gassforekomster i Norskehavet utenfor Midt-Norge. Videre finnes næringsmiddelindustri, trevareindustri og verkstedindustri. I tillegg utgjør forskning og utdanning en viktig del av næringsgrunnlaget.

Investeringene i industrien falt med over 20 prosent i 1999 på landsbasis og industrisysselsettingen samlet sett falt med mer enn åtte tusen personer. Disse utviklingstrekkene vil ventelig fortsette også i inneværende og neste år, selv om utviklingen fremover trolig blir mindre dramatisk. Trøndelagsfylkene vil selvsagt også merke dette.

Nedgangen i fastlandsinvesteringene må ses i sammenheng med fallende oljeinvesteringer, som gir store ringvirkninger for fastlandsindustrien. Nedgangen i oljeinvesteringene har rammet virksomheter som arbeider med bygging av oljeplattformer samtidig som omslaget også har rammet verkstedindustrien. Utsikter til videre markerte fall i investeringene i Nordsjøen de kommende par årene vil gi færre ordrer til verftsindustrien og oljerelatert industri. Konkurransen om de store oppdragene blir dermed større. Hittil har enkelte av de trønderske verftene gjort det godt i den harde internasjonale og nasjonale konkurransen. Fosen mekaniske verksted har dratt i land store ordrer det siste året, og ved slutten av fjoråret hadde verftet nær halvparten av samlet ordresreserve for norske skipsverft.

Til tross for at en forholdsvis stor andel av de sysselsatte i Sør-Trøndelag er ansatt i industrien, står fylket for en beskjeden andel av den tradisjonelle samlede eksporten. Eksporten av tradisjonelle varer fra Sør-Trøndelag utgjorde bare vel 2 prosent av den samlede tradisjonelle eksportverdien i landet i første halvår i år. Nord-Trøndelag sto for 1 1/2 prosent. Til sammenligning hadde Møre og Romsdal nær 9 prosent av eksportverdien. Mesteparten av inntektene fra den tradisjonelle eksporten tilkommer Vestlandet, Sørlandet og Østfold.

Som i de andre store byene i Norge har det vært netto innflytting også til Trondheim de seneste årene. I følge Statistisk sentralbyrå var det en netto innflytting på om lag 1 200 personer i Sør-Trøndelag i fjor, eller 1/2 prosent av befolkningen. Mesteparten av innflyttingen var til Trondheim. Boligprisene - som kan være en god indikator på den økonomiske situasjonen - har fra 1993 vokst om lag på linje med prisene i Stavanger og Bergen. Veksten i boligprisene har imidlertid vært lavere enn i Oslo-området. Dette gjenspeiler at det har vært tilstrømning av folk til Østlandsområdet fra alle deler av landet.

Prisene i markedet for næringsbygg har steget moderat gjennom denne høykonjunkturen. Leieprisene på kontorlokaler har imidlertid steget noe mer i Trondheim det siste året enn ellers i landet. Utleieprisen på gode sentrumslokaler har steget markert her det siste halve året.

For landet sett under ett er arbeidsmarkedet stramt. Dette gjelder også i Sør-Trøndelag, selv om ledigheten er noe høyere enn landsgjennomsnittet. I følge Aetat er det stor optimisme blant sør-trønderske bedrifter foran 2001. Andelen bedrifter som venter økt aktivitetsnivå har økt det siste året. Det er også en voksende andel av bedriftene som rapporterer om problemer med å rekruttere relevant arbeidskraft. Rekrutteringsproblemene er størst innen helse og omsorg, deler av industrien og i bygg- og anleggsbransjen.

Trondheim har en viktig samfunnsøkonomisk rolle som universitetsby. Byen besitter blant annet landets nest største universitet NTNU og forskningsinstitusjonen SINTEF. Byen blir i enkelte sammenhenger kalt teknologihovedstaden. Omkring 2500 forskere har sin arbeidsplass i Trondheim. Over 1200 kandidater ble i 1999 uteksaminert fra profesjonsstudiene, og over 400 fullførte hovedfag innen allmennvitenskapelige studier. Over 200 doktorgrader ble avlagt.

Ni av ti avgangstudenter ved institutt for industriell økonomi og teknologiledelse - NTNUs mest populære studium - forlater i følge Adresseavisen byen etter endt studium. Mellom 80 og 90 prosent av dem som utdanner seg innen informasjonsteknologi flytter ut av byen. Selv om det kanskje oppleves som et problem for regionen at mange høyt utdannede flytter ut, er det ikke uheldig for norsk næringsliv generelt. Trondheim kan se på seg selv som en stor eksportør av kunnskapskapital.

Avslutning

La meg avslutte med å gå tilbake til pengepolitikken. Som nevnt prøver vi å holde valutakursen stabil overfor euro. Det krever at prisstigningen konvergerer mot europeisk standard. Det er flere forhold som har bidratt til at Norges Bank økte renten for å styrke grunnlaget for stabil kurs. Det er renteøkninger i andre land, svekkelsen av den effektive kronkursen og det økte presset i den innenlandske økonomien.

Takk for oppmerksomheten.